

Heikki
Vuori

RATAVAHTI

RATAVAHTI

© 2022 Vuori, Heikki

Kirjan rintamakuvaukset pohjautuvat osin luutnantti Kauko Mäkisen
sotapäiväkirjaan.

Taitto ja kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-3283-0

Heikki Vuori

RATAVAHTI

ERIK

Ajan keskussairaalaan Larskia tapaamaan. Harkitsen viemisiä, mutta muistan ettei kukkia sallita. Miehen tuntien arvelen, että ei hän kovin paljon pane painoa minkäänlaisille tuliaisille, enkä ota stressiä lahjan hankkimisesta. Päätän ilahduttaa pelkällä käynnillä.

Ilmapiiri tuntuu tavanomaista tiheämmältä, se on kuin unta, kuin jotain erikoista olisi tekeillä. Se on tunne, aavistus, enkä jouda sitä miettimään, en etsimään selitystä. Saavun sairaalaan ja löydän osastoviidakossa yllätyksekseni helposti perille. Kysyn Lauri Virran huonetta, ja ennen kuin minut halutaan ohjata eteenpäin, joudun selittämään. Teen asian mahdollisimman yksinkertaiseksi ja kerron nimeni ja että tunnen miehen yhteisen historiahankkeemme kautta. Saan kuulla, että vain omaisten vierailut sallitaan, mutta tuloani perusteltuani minulle uskotaan huoneen numero. Minusta tuntuu, ettei sanojeni sisältöön kiinnitetä suurtakaan huomiota eikä minulta kysellä tarkemmin historiahankkeesta, ja olen tyytyväinen.

Jatkan käytävää eteenpäin. Kuljen kengänkannat kopisten, alitajuisesti askeleitani tihentäen, vaikkei minulla mitään tietoista kiirettä ole. Mutta selittämätön tunne pakottaa eteenpäin.

Vedän huoneen oven auki. Vastaan iskee kuin hansikkaalla kasvoille lyöden terävä lääkeaineiden ja lievä virtsan haju. Annan katseeni kiertää. Larski makaa ikkunanvierusvuoteella pienenä myyttynä vaaleansinisen peitteen alla. Toinen sänky on tyhjä, täsmällisesti sijattu tiiliskivi. Jos peitteessä olisi raidat, ne kulkisivat patjan reunoja pitkin suorina kuin alokastupien parhaimmissa punkissa. Hän asuu huonetta yksin, päättelen pikaisesti. Toinen sänky ei olisi yhtä siisti, jos siinä majailisi joku ja asukki olisi vain laahustanut käymään muualla.

Ohuet, harmaat hiukset ovat kampaamatta, suu vähän auki ja posket entistäkin laihemman näköiset karkean parransängen alla, hailakat silmät ovat syvällä kuopissaan. Sairaanhoitaja, jolta olen tiedustellut

huoneen numeroa, pyrähtää touhukkaasti perässäni sängyn viereen kohentamaan potilaan asentoa. Hän kumartuu Larskin puoleen ja kuiskaa jotain miehen korvaan. En erota sanoja mutta ymmärrän, ettei vielä ole muiden hoitojen kuten peseytymisen tai WC-tarpeiden aika. Samalla hän viittaa minua sivummalle ja sanoo sitten melkein kuiskamalla, että Lauria ei pidä rasittaa, aivoissa on ollut verenvuoto, Lauri pystyy puhumaan jonkin verran, liikkumiskyky on kuitenkin mennyt.

Minun käy äkkiä miestä sääliksi. Tiedän kyllä, ettei hän sääliä halua, ei ole koskaan halunnut. Tiedän myös, että hän on aina ollut mies, joka on suorastaan ylpeillyt sillä, ettei ole tarvinnut kenenkään apua. Ja nyt hän makaa edessäni vuoteessa toisten autettavana, kykenemättä itse hallitsemaan edes ruumiintoimintojaan. Onko se rangaistusta ylpeydestä, joka on käynyt ennen lankeemusta. Ei minun mielestäni, mietin. Se on ihmisen biologinen osa, väistämätön kohtalo, johon jokaisen on alistuttava riippumatta siitä, mitä on aikaisemmin elämässään sanonut tai tehnyt.

LAURI

Kesäkuu 1941

Ei olisi tarvinnut meikäläisen rynnätä sotaan vapaaehtoisena. Ikävuodet olisi kyllä tulleet aikanaan täyteen ja olisi päässyt pohtimasta. Mutta ulkopuolinen paine oli kova, mukaan piti lähteä heti, vaikka arvelutti. Oli edellinen kahakka niin hyvin kansakunnan ja ainakin meikäläisen muistissa, että kaikki tiesi mitä sota oli. Jotkut väitti, että meininki oli muuttunut, että Suomella oli paremmat aseet ja Saksassa kova auttaja rinnalla. Ne uhosi, että mentäisiin ottamaan takaisin se mitä oli menetetty. Ne sai meikäläisen puolesta puhua mitä halusi. Sen verran oli jalat maan kamaralla etten uskonut. Linnoitustöissä olin joka tapauksessa jo ollut vapaaehtoisena. Kun homma alkoi loppua eikä muuta palkkatyötä ollut heti käsillä, tapahtumat vei mennessään. Jos oli tilanteessa jotain hyvää, niin se että ei enää tarvinnut miettiä, kun oli päätöksensä tehnyt. Kutsu tuli vapaaehtoiselle ja niine hyvineen sitten mentiin.

Ihan lähelle pääsin palvelemaan, nimittäin Jv. KoulK. 1:een Hyrylään, eikä siellä olot hassummat olleetkaan. Aika kului nopeasti. Äkseeraamista se oli, minä olin kuitenkin sen verran hyvässä kunnossa, kun en ollut mikään pulska kaupunkilaisvesa, niin että pärjäsin. Mutta en onnistunut näyttämään hyvää pärstäkerrointa, en edes yrittänyt, enkä päässyt esimiesten suosioon.

Ja sen jälkeen sitä rytyytettiin vihdoinkin tavallisena kk-jalkaväkimiehenä mullivaunussa Karjalan korpeen. Aluksi se oli odottelua ja etenemistä ja ryynnäämistä mutta nopeasti tahti kiihtyi ja touhu alkoi haista sodalta. Tavaraa raahattiin mukana ja rämmittiin eteenpäin sateessa ja sotkussa monta päivää.

Ja sitten yhtenä aamuna se oli todellista, kuin mitään ei olisi voinut enää peruuttaa. Eikä voinutkaan, kaikki me mentiin suurempien tapahtumien mukana.

Lähdettiin aikaisin heti kun kuorma-autot tuli ja päästiin niitten kyydissä alkumatka. Nähtiin lavan eturivipaikoilta kaikenlaista sotkua, hävitystä, taistelupesäkkeitä ja likaa. Majoituttiin teltoissa ja seuraavana päivänä siirryttiin marssimaan. Meikäläinen näki ruumiita ja hevosentraatoja teitten reunoilla, se oli ensimmäinen kerta. Kun pysähdyttiin syömään, oli vaikea saada laihaa lientä ja leipää alas kurkusta, vaikka kuinka pureskeli ja yritti niellä.

Oli edetty ainakin kolmekymmentä kilometriä, mutta silti saatiin käsky jatkaa. Tultiin järven rannalle. Se oli koko nätti järvi ja varmaan kalaisakin, jos pystyi niissä oloissa ylipäättään jotain sellaista huomamaan. Edellä kulkeneet meikäläiset oli oikein suolaamalla suolanneet ryssiä järven aaltoihin. Vanjat oli kai koittaneet pelastautua saartorenkasta. Näytti siltä, että ne oli epätoivoissaan lähteneet uimalla leveän lahden yli. Siihen ne oli ollut helppo teilata ja pöhöttyneitä ruumiita oli ajautunut rantaan. Joihinkin kavereihin näky ei tuntunut erityisemmin vaikuttavan, koska ne kävi muina miehinä vilvoittelemassa päivän hiet järvestä, kun luti siihen antoi luvan. Omakin nahka kutisi niin, että olisin hypännyt veteen, jos ei olisi ollut niitä ruumiita.

Iltahämärissä pystytettiin taas teltat, vaikka ympärillä leijui hirveä lemu. Aamulla sen karmean löyhkän syy selvisi, oltiin majoitettu ihan mädäntyneen hevosenraadon viereen.

Järvipaikoissa jotkut kävi kalassa kasapanoksien kanssa ja saatiinkin koko nättejä vonkaleita. Voitiin vaihteeksi syödä muutakin kuin laihaa soppaa ja kaalinhajuisia ruokia, mihin oli otettu aineet kylvöksiltä marssireitin varrelta.

Sitten edettiin taas tuoreitten taistelukenttien läheltä. Niillä lojui kymmenittäin kaatuneita. Meininki oli sillä seudulla kaikkiaan aika levotonta, koska hajalle ajetus ryssät oli usein partioina liikkeellä ja meitin kimpussa. Mentiin omatekoisella lautalla pienen joen yli ja saatiin kylä näkyviin. Sieltä kuului lehmien ammunista, mutta ennen kuin päästiin ottamaan selvää olisiko siellä ollut ruuanjatketta, tuli käsky katkaista ja miinoittaa tie, joka vei kylästä itään. Päästiin

rauhassa sinne minne pitikin, mutta sitten kuultiin puheenmolotusta ja hevosenkavioitten ääniä, ne liikkui kylään päin. Miinoitus jäi kesken, kun yritettiin piiloutua väijyksiin. Ryssät kuitenkin huomasi ja lähti hevosillaan laukkaamaan karkuun. Me ammuttiin niitä kohti, toinen hevosista kaatui kyljelleen ja ryssä lähti painelemaan metsään että kintut vilkkui. Me oletettiin, että kylässä oli saatu tietää meitistä, ja jäätiin paikoillemme odottamaan muita.

Siinä joutessamme tehtiin nuotio ja paistettiin sen ammutun hevosen lihaa. Siitä oli koko mukavaa leikellä perssiivuja, jos vain viitsi vedellä nahkaa syrjään. Mutta sekin onni jäi lyhytaikaiseksi, kun tuli hyökkäyskäsky määrätylle kellonlyömälle. Kellonlyömät oli upseereitten huolia, mutta oli ne meikäläistenkin huolia, koska me siinä pantiin itsemme alttiiksi ryssän tulitukselle. Käskyn mukaan sitten kokoonnuttiin aukion laitaan ja toivottiin vielä, että ryssä häipyisi sen toiselta laidalta omia aikojaan. Eihän siinä niin tietenkään käynyt.

Pakko oli lähteä menemään. Melkein heti alkoi kuulua eri puolilta aseitten papatusta. Ensimmäisen kerran sillä reissulla kuulin, kuinka lääkintämiehiä huudettiin kuin kuolemanhädässä – ja kuolemanhädässähän me siellä oltiin kaikki. Joillekin se ei sitten enää ollut pelkkä hätä, se oli pelkkä kuolema.

Kessu kulki kumarassa luotisateessa ja kiroili lääkintämiehiä, kun ne ei kerinneet heti kaikkien haavoittuneitten luokse. Minä makasin ison mättään takana kk:n jalustan kanssa ja yritin asetella sitä paikalleen. Päätä siinä oli pakko sen verran nostaa, että kypärä vissiin näkyi. Tunsin kuinka se tärähti, kun luoti otti siitä kimmokkeen. Jos olisi osunut suoraan edestä, läpi olisi mennyt ja Virran pojan elämänpöytä olisi ollut viimeistä sivua myöten täyteen piirretty.

Vasemmalla laidalla meikäläisten tulitus kuului jo etäämpää ja mekin saatiin uusi käsky jatkaa hyökkäämistä. Ryssän räiske loppui ja päästiin aukion yli taloryppään luokse. Siellä oli jo muita omia joukkoja. Ne kertoi, että kolme oli kaatunut ja saman verran haavoittunut. Meitit komennettiin puhdistamaan talot piileskelijöistä ja siinä hommassa

löydettiin yhdestä talosta melkein valmista ryssältä jäänyttä perunasoppaa. Pojat sen sitten keitti valmiiksi.

Joku äkkäsi lähteä yrittämään lypsää lehmistä maitoa, vaikkei osanutkaan. Siitä se ei paljon kostunut, mutta yksi sentään onnistui tiristämään utareesta muutaman tilkkasen. Toiselta karkasi lehmä miinakenttään ja kantturan etujalat räjähti palasiksi. Kaveri päästi elukan tuskista, koska luojanluoma makasi maassa ja mylvi säälistävästi. Sitten äijä katseli kaihoten, kun se paremman tuurin tyyppi ryysti maitoa pakistaan. Toisen joukkueen pojat löysi valmiin tonkallisen ja vähän kerman tapaista. Sitä ne latki kuin kissat eivätkä sitten pysyneet hereillä vartiossa, kun maha oli täynnä makeaa.

Ja niin siinä vielä kävi että yöllä, kun vartija oli nukahtanut kermahumalassaan, kämppään pääsi hiipimään ryssä. Se oli viluissaan ja herätti tahallaan lähimmän miehen ja alkoi esitellä partaveistään, tahtoi kai hieroa kauppaa. Jos se olisi halunnut tehdä tihutöitä, kukaan ei olisi ehtinyt estää. Mutta ei se halunnut ja sen kolisteluun herättiin kaikki ja toimitettiin äijä kovan metelin kanssa pataljoonaan.

Aamulla lähistöltä ilmestyi muitakin lymyilijöitä, yksi resuinen sotilaspukuinen nainenkin. Ne osasi koko porukka suomea, joten arvailtiin että vankien haastatteluissa riitti pulinaa.

ERIK

Me tartuimme pyörätuolien sarviin ilman sen perusteellisempia järjestelyjä. Minä aioin ensin jäädä avustajaksi, koska kokemukseni pyörätuolin työntämisestä oli luvattoman vähäistä eikä minulla ollut kummoistakaan käsitystä laitteen ohjaamisesta; myönsin vajavaisuuteni aivan avoimesti. Auto minulla oli ja ajokortti. Se oikeutti minut hallitsemaan tuhansia kiloja liike-energiaa ihmismassojen keskellä, mutta pyörätuolin osalta tunsin sillä hetkellä olevani pulassa. Oliko se suoranaista pelkoa vai itseni nolaamisen aiheuttamaa epävarmuutta, sitä en osannut sanoa. Jälkeenpäin olin hyvilläni, että en ainakaan lamaantunut, sillä lamaantuminen aiheutti lähes poikkeuksetta vahinkoa itselle tai ympäristölle. Kun naapurikin epäroï, päätin ottaa hoitajan kohdalleni pukkaaman tuolin kädensijoista rohkeasti kiinni ja käänsin sen pontevasti menosuuntaan; en halunnut antaa vaikutelmaa, että olisin ollut jotenkin haluton tai taitamaton tehtävään.

Tuolissa istui laiha mies harmaa lippalakki päässään. Hänellä oli tummansininen kahdeksankymmentäluvun tuulipuvun takki yllään ja vaaleanruskeat teryleenihousut jalassa. Muidenkin veteraanien pukeutuminen kertoi menneistä ajoista, se kertoi asenteesta, jolla ennen elettiin. Moniin vuosiin sotien jälkeen, kun Suomea ja sen asukkaiden tulevaisuutta jälleenrakennettiin, ei ollut mahdollisuutta hankkia uutta, ja vaatteet ja tavarat käytettiin niiden elinkaaren loppuun.

Veteraanien asut olivat siisteydestään ja puhtaudestaan huolimatta vanhoja ja nostivat mieleen ajatuksen – jonka halusin kuitenkin välittömästi torjua – että miehet olisivat jollain lailla vain odottaneet lopullista lähtöä eivätkä enää siinä elämänsä vaiheessa olisi pitäneet tarpeellisenä hankkia uutta.

Mies istui ylävartalo eteenpäin taipuneena, toinen jalkaterä roikkui säälistävästi tuolin tuen ulkopuolella. Kengät olivat nekin edellisiltä vuosikymmeniltä, kuluneet mutta siistit, kiillotetut jopa. Hoitaja ku-

martui nostamaan hänet parempaan asentoon ja korjasi jalan tuelle. Näin tuolin takaa harmaat ohimohiukset ja lyhyen parransängän lommisilla poskillä. Ne toivat ulkomuotoon karuutta, jota joku olisi ehkä pitänyt epäsiisteytenä, mutta minusta sänki sopi miehelle hyvin, antoi hänen habitukseensa karheaa maskuliinisuutta.

Käännyin hänen puoleensa. ”Näin sitä lähdetään kahville”, tokaisin jotakin sanoakseni. Mies murahti vastauksen päättään kääntämättä. Ensimmäistä kommunikointiamme olisi joku ehkä väittänyt ankeaksi, mutta siitä minä sain tietää, että kyydittäväni oli noteerannut minut ja luotti minut kiesinsä ohjaimiin.

Seurasimme muita ulos rakennuksesta. Pyörätuolien hallitsemisessa oli samalla lailla opettelemista kuin huvipuiston autoradalla, ettei olisi heti aluksi törmäilty toisiimme ahtaissa sisätiloissa ja porrasrampilla. Tuoli rullasi herkästi suoraan eteenpäin, mutta laihankin kyytiläisen paino teki käännökset raskaiksi. Yritin nopeasti tottua työntelemiseen, ettei kokemattomuuteni olisi paistanut ilmi kuin kirkkain kesäpäivä. Hoitaja riensi vuorollaan jokaisen veteraanin luo, ja silloin kuulin miehen etunimen ohimennen, vaikka toden kertoakseni olin jo hetken pyöritelty mielessäni nimen kysymistä.

”Lauri, kaikki kunnossa?” hoitaja kysyi viehkeästi ääntään nostaen kyykistyttyään työnnettäväni vierelle.

Mietin, mitä sanoisin, vai sanoisinko mitään. Tyytyisinkö pelkkään mukana olemiseen ja toisten kuuntelemiseen. En ollut mikään pikukupuheen mestari, siitä olin saanut kuulla ja joskus olin siitä kärsinytkin. Ja joskus olin sillä tilaisuuden tarjoutuessa ylpeillyt. Aporatojen ylitykset ja katuremonttien väistelyt antoivat kuitenkin tilaisuuden kontaktin ottamiseen. Kun kommentoin puoliksi itsekseni hankalia paikkoja, huomasin, että Lauri vastasi lyhyesti huomioihini. Hän oli koko alkumatkan seurannut syrjäsilmin valppaasti toimiani ja ilmeisesti odottanut minun aloitettani.

Takanamme ajanut pyörätuoli osui katua ylittäessämme jalkaani. Tukahdutin väkisin huulille puskeneen voimasanan lähes kokonaan, sain

sen suurimmaksi osaksi puetuksi pelkäksi ähkäisyksi, vaikka kieleni kärki jo ehtikin täristä kitalakea vasten. Kumarruin hieraisemaan nilkkaani. ”Perkule, sattuiiko pahasti?” kuljetettavani kysäisi, kun matka pääsi jatkumaan.

Tunsin tehtäväni helpottuvan, mutta pohdin kuitenkin, mistä sotaveteraanin kanssa olisi luontevaa puhua. Halusiko hän muistella sota-aikaa vai oliko hän kiinnostunut nykyisestä maailmanmenosta. Oliko kenties jokin erityinen asia häntä lähellä. Ajattelin, ettei hänen eikä kenenkään muunkaan miehen terveystilanne kuulunut meille, enkä aikonut siitä kysellä; se oli laitoksen ja asukkien välinen asia. Eikä muiden ihmisten sairauksien pohtiminen luvalla sanoen kiinnostanut minua muutenkaan, ei ollut koskaan kiinnostanut, omissa tilanteissa oli aivan tarpeeksi murehdittavaa.

Kulkueemme eteni hitaasti mutta varmasti. ”Tässä mennään kuin juna raiteilla”, Lauri sanoi äkkiä. Sen toteaminen näytti huvittavan häntä.

Autoilijat väistivät meitä huolellisesti. Olisi voinut ajatella mieltä ylentävästi, että kuljettajat kunnioittivat rivistöämme ja tajusivat, että näiden miesten ansiosta he saivat ajella autoillaan vapaassa maassa, minne halusivat. Se oli asia, joka heidän olisi pitänyt tajuta mutta jota he eivät tietenkään tajunneet. Tuulilasien takaa hämmöttävät ilmeettömät kasvot paljastivat totuuden: eivät he ymmärtäneet eivätkä välittäneet, keitä me työntelimme. Me olimme vain niin avuttoman näköinen seurue, että meitä täytyi erikseen varoa; törmäys tai edes kolhaisu olisi vienyt kaskovakuutuksen prosentit ja kalliin auton korjattavaksi.

Olimme ajatelleet vaihtavamme työntövuoroja matkan varrella. Vaihtoja ei kuitenkaan tarvittu tai haluttu ja ne, joilla ei ollut pyörätuolia vastuullaan, olivat torivilinässä avuksi hakemalla meille kaikille varjoisat istumapaikat ja asioimalla myyntikojun tiskillä. Saimme varatuksi kahvilan telttakatoksen alta kaksi pientä pöytää, joiden ympärille mahduimme mukavasti. Pyörätuolit veivät tilaa, mutta torikahvilan

muovituoleja oli mukulakivialustasta huolimatta helppo siirrellä, ja pian me istuimme tiiviissä ringissä. Puheliaimmat meistä ehtivät kysyä miesten ikää. ”Onhan noita kesiä ihan tarpeeksi, yhdeksänkymmentä täynnä”, kuulin Laurin tokaisevan, ”siinä on jo liikaa yhdelle miehelle, kyllä tämä homma olisi tullut nähtyä vähemmilläkin vuosilla.”

Varpuset lentelivät ympärillä ja lokit kirkuivat. Torilla oli paljon ihmisiä, tupakansavu ylsi häiritsevästi meidänkin pöytäämme, vaikka minä olin katsellut paikkaamme sillä tarkoituksella, että välttyisimme mustien keuhkojen jäteilmalta. Puheensorina oli kova, ja ääntä oli korotettava, jos mieli saada sanottavansa kuuluviin. Haimme kojusta kahvit ja kahvileivät. Ystävällinen nuori myyjä, tunnistin hänet lukioni opiskelijaksi mutten saanut nimeä mieleen, neuvoi olemaan tarkkana lintujen kanssa, ne olivat oppineet röyhkeiksi ja kävivät helposti nappaamassa kahvileivät parempiin suihin – tai nokkiin, tyttö naurahti. Muistin hänet omilta kursseltani, sieväkasvoisen hiljaisen opiskelijan, joka keskitason suoriutumisillaan ei jäänyt satojen muiden joukosta erikseen opettajan mieleen. En tiennyt, opastiko hän kaikkia kahvilavieraita vai pelkästään meitä. Ehkä me näytimme liian hitailta lintujen nopeille hyökkäyksille. Kukaties tyttöä huvitti opastaa opettajaa ja jos niin oli, soin sen hovin hänelle mielihyvin; opiskelija ohjaamassa opettajaa sopisi hyvin meidänkin oppilaitostamme tuulettavien uusien pedagogisten aatteiden joukkoon.

Istuimme paikoillamme, nautimme kauniista säästä ja keskityimme kahvinjuontiin. Välillä jouduimme todellakin hätistelemään ovelia ja pelottomia varpusia. Vähitellen saimme kunnon keskustelua käyntiin. Ajauduimme kukin puhumaan enimmäkseen vierustoverimme kanssa. Olimme työntäneet pyörätuolit tukevasti sijoilleen ja nostaneet itsellemme tuolit niiden viereen. Niin tarinointikumppani valikoitui luontevasti. Joku meistä kyseli miesten vaiheista ja asumisesta Veteraanikodissa, ja siinä yhteydessä Laurikin mainitsi invaliditeetistaan ja aikaisemmista asuinpaikoistaan. En halunnut millään muotoa tunkeilla, mutta se oli kuin merkki minun uteliaisuudelleni ja kiinnostui hänen

vaiheistaan ja kokemuksistaan. Yhtäkkiä en enää edes osaksi miettinyt sitä, miten retken loppuajan saisi kulumaan. Aloin innostua.

”Minullakin on jonkinlainen kokemus sodasta”, sanoin, ”ei henkilökohtaisesti tietenkään, mutta minun isoisäni oli rintamatehtävissä, kenttäsairaalassa lääkärinä.” En jatkanut, vaan toivoin Laurin täyttävän keskusteluun syntyneen aukon.

”Meikäläinen sai kranaatinsirpaleesta lähelle sydäntä. Ikää on nyt yhdeksänkymmentä ja piikki päälle, mutta silloin kerran oli viidestä millistä kiinni, etten istuisi tässä teitin kanssa kahvia hörppimässä.”

Jäin miettimään miten jatkaisin, ja hän ehti hymähtäen lisätä. ”Kyllä niitä millimetripaikkoja on senkin jälkeen elämässä ollut, mutta se oli ensimmäinen ja hankalin näin jälkikäteen ajatellen”. Ennen kuin sain tilaisuuden avata suuni, hän tokaisi: ”Ellei oteta lukuun syntymää, kun Ylppö ennusti meikäläiselle korkeintaan kaksi vuotta elinaikaa.”

Minun huomiotani kiinnitti Laurin hiljainen alistuneisuus, josta kuitenkin kumpusi uhmamieltä, poikamaista kurittomuutta, luonnetta joka oli varmaan syntyisin jostain kaukaa, ehkä lapsuudesta. Hän oli ystävällinen, vastasi kun häneltä kysyi, mutta hän ei kysynyt eikä tuntunut olevan kovin kiinnostunut muista. Mitä hänen ajatuksissaan oikeasti liikkui, siitä minä en osannut sanoa mitään. Johdattelin puheen syvemmälle sota-aikaan ja hänen haavoittumiseensa. Tuntui luontevalta keskustella sotainvalidin kanssa juuri niistä, vaikka en ollut aivan varma, halusiko hän niitä kosketella. Lauri kertoili kuitenkin ilman epäröintiä tai vastenmielisyyttä; hän oli hiljaisina hetkinään muistellut ja pohtinut syitä ja seurauksia, eivätkä ne ainakaan enää aiheuttaneet näkyviä mielenliikkeitä.

Aika kului nopeasti. Vaisun alun jälkeen olimme päässeet mukavan rupattelun pyörteisiin. Kahvi oli hyvää ja pulla kuohkeaa. Sillä oli luultavasti vaikutuksensa hyvinvointitunteeseen, joka edesauttoi ajatustenvaihtoaamme. Tosin enimmäkseen minä kyselin ja Lauri vastaili, mutta keskustelun tunnusmerkit täytyivät joka tapauksessa.

Vihdoin yhdysmiehemme vääntäytyi ylös, korotti ääntään tullakseen

huomatuksi ja otti torihetken päätteeksi koko porukasta valokuvan. Kameran vaimea naksahdus oli kuin tilaisuuden virallinen päätös. Huomasin, että miehet eivät perusilmettään muuttaneet. Yhdysmies kurkisti laitteensa takaa ja ehdotti yhteistä hymyilyä toiseen kuvaan, mutta miehet jäivät laitteen keskusmuistiin vakavina, sellaisina kuin olivat ja sellaisina, joiksi elämä ja sen koettelemukset olivat heidät tehneet. Mieleeni tulivat Amerikan intiaaneista yli sata vuotta sitten otetut kuvat, kun valkoihoiset ikuistivat heitä uudella keksinnöllään. Yksikään intiaaneista ei hymillyt, mutta heidän olemuksestaan paistoi omanarvontunto ja itsenäisyys. Vaikka he olivat menettäneet maansa ja vapaat elinolonsa ja joutuivat tarjoamaan sielunsa mahtavan valloittajan kameran vangeiksi, he eivät luopuneet ylpeydestään.

”Pojat ja me Veteraanikodin hoitajat olemme hyvin tyytyväisiä, että he pääsivät virkistäytymään”, hoitaja sanoi paluumatkalla. ”Se on teidän ansiotanne. Niin että iso kiitos!”

Yritimme miehissä vähätellä omaa osuuttamme, kuten oli tapana. ”Saimmehan tässä mekin hyötyliikuntaa”, yksi meistä hönkäisi kuin puolustellen.

Kun olimme päässeet takaisin perille ja miehet olivat menneet huoneisiinsa, hoitaja jatkoi. ”Ani harvat heistä jaksavat enää liikkua omin avuin tai ylipäätään edes liikkua. Nämäkin viisi miestä ovat Veteraanikodin vetreimpiä.” Hän piti pienen tauon ja antoi katseensa kiertää meissä. ”Seuraavalla kerralla heitä ei ehkä ole viittäkään mukana”, hoitaja lopetti ääntään madaltaen, vaikka meitä lukuun ottamatta kukaan muu ei ollut enää kuulemassa.

”Hän tuli viimein pihaan, nousi portaat pimeään, hiljaiseen asuntoon. Hän kuunteli hetken ovella ja odotti, että silmät tottuivat mustaan huoneeseen. Kun hän alkoi erottaa huonekalujen ääriviivoja, hän riisui päällysvaatteet ja nahkasaappaat keittiöön ja meni sukkasillaan kamariin lipaston luo. Avasi laatikon ja työnsi pistoolin varoen vaatteitten alle. Sitten hän kääntyi hetkeään päin. Kaarina makasi selin. Lapset olivat hänen vieressään. Ne olivat vetäneet peiton itselleen ja Kaarinan jalat olivat jääneet paljaiksi. Lauri hiipi varpaisillaan hakemaan kerrossängystä täkin ja palasi levittämään sen nukkuvien päälle.”

Lauri Ilmari Virta, Larskiksi kutsuttu, punaisin kommunisti ja mustin fasisti, pilkkoo puita, syö Sisupastilleja ja taivaltaa yössä yksin kuin rintamakarkuri. Kaksikymmenkesäisenä hän on lähtenyt vapaaehtoisena jatkosotaan tykinruuaksi. Vuonna 1958 Larski yrittää hiljentyvässä kyläyhteisössä viedä eteenpäin perhettä, joka saa hänen käytöksensä kautta välillisesti kokea sodan kauhut, tuntea niiden jättämät jäljet. Sota on ohi mutta ei lähde miehestä eikä hänen läheistensä elämästä.

Vuosikymmeniä myöhemmin Larski kertoo kaksi sukupolvea itseään nuoremmalle historianopettajalle syvälle mieleensä arkistoituneista tapahtumista kuin ulkopuolinen.

Heikki Vuoren romaanin kerronta on hiuksenhienoa tasapainottelua traagisen ja koomisen rajamaastossa.

BoD

